Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

S.P.N.Sejr:
Gårdejer S.Amand's Ægtture
under Fredericia's belejring.
1849.
Fredericia 1924.

Aamand, Søren

ERINDRINGER FRA 1849

UNDER FREDERICIAS BELEJRING

AAMANDS „ÆGTTURE"

R. OTTESENS BOGTRYKKERI, FREDERICIA

Erindringer fra 1849.

Under Fredericia's Belejring.

Aamands „Ægtture".

Fredericia
R. Ottesens Bogtrykkeri
1924

Fra Vejlby Sogn.

Paa den trekantede Halvø, som dannes af Lillebælt og Vejle Fjord, ligger Elbo Herreds østligste Sogn, Vejlby Sogn, bestaaende af Landsbyerne Vejlby, Egeskov og Trelde samt Gaarden Kirstineberg, hvorfra i Tidens Løb en Mængde Parceller er solgte, hvilke nu bærer Navn af Kirstineberg Mark, mens Gaarden selv er bleven til en almindelig Bondegaard paa ca. 7 Tdr. Hartkorn.

Vejlby har givet Navn baade til Sogn og Kirke, der officielt hedder Vejlby Kirke, skønt den ligger i Egeskov By. Rimeligvis er Vejlby da den ældste af Sognets Landsbyer, ældre end Kirken, siden denne har laant Navn fra Landsbyen. Og da Kirken byggedes (den er nok een af de flere Hundrede Stenkirker, som blev opførte i Svend Estridsøns Tid, Slutningen af det 11te Aarhundrede) var der formodentlig slet ingen Landsby der, hvor nu Egeskov ligger, men maaske, som Navnet antyder, Skov. Det er Kirken, der som samlende Midtpunkt i Middelalderen har faaet Folkene til at rydde Skoven og flytte Huse og Gaarde nærmere hen til Kirken paa Banken, ved hvis Fod den venlige Rans Fjord flyder.

Længst i Øst ligger Sognets største Landsby,

Trelde. Næsten Halvdelen af Sognet Folk bor her. Lunt gemt ligger Byen langs et Bakkedrag næsten helt nede ved Vejle Fjord, der her er over een Mil bred, og kun skilt fra denne ved en lav Bakkeaas, Nørretofterne, der løber langs med Fjorden, indtil den gaar i et med Engene Østen for Byen. De stive, lermuldede Jorder hæver sig i svære storladne Former fra Byen og Stranden mod Syd, inddelte i store firkantede Tavl af levende Hegn. Rundt fra Øst til Syd uden om Markerne blaaner den ca. 1000 Tdr. Ld. store Trelde Skov, som med Undtagelse af en Del Parceller ejes af Sognets Beboere.

Her i disse storslaaede Naturomgivelser, hvor Knaldet fra Jægerens Bøsse i stille Efteraarsdage giver mangedobbelt Ekko i Skoven, mens Maage- og Andeflokke letter paa Vingen, her isprænges Menneskets Sind fra Barndommen af den Indbildningens og Poesiens Islæt, som sammen med Slægtens Hændelser og Oplevelser føder Fortælling og Sagn. — Da Egnen er rig paa historiske Minder lige fra Svenskekrigen til Nutiden, særlig de to sidste Krige, saa savner Fortælleren ikke Emner, som han kan give Form.

Da jeg for en Snes Aar siden kom til Trelde, hørte jeg snart een snart en anden af de ældre fortælle Tildragelser, som fortjente at gemmes. Nu er de gamle Berettere snart borte allesammen. For at ikke alt, hvad de fortalte, skal gaa i Graven med dem, vil jeg i det følgende hidsætte et Par af Fortællingerne, saadan som jeg hørte dem. Fortællingerne handler om to Pligtkørsler, Ægtture. Ægtkørsel har lige fra Knud den Helliges Tid og til Nutiden i enhver Ufredstid lagt et stort Tryk paa Landbefolkningen, hvilket dog synes mindre

paaagtet og derfor lidet omtalt i Historien. — Min Hjemmelsmand, Gaardejer Søren Aamand, der døde paa Gaarden „Virkelyst" i Trelde i 1908, 80 Aar gammel, udførte de de to Ægtture i 1849.

Historierne gengives i Fortællerens egen Mundart:

„No skal a faatæl jer om et Par Æjtture a haaj i 49. Den føst de va ligh da Frederis va ræmmet, da haaj æ Tyskere en Leje' ud ve Fowlsang, ja, de va it æ Tyskere, de va Schlesvig-Holstenere. Di va da saa møj slem te aa go omkreng aa ta baade de jen aa de ant te Føen. Saa haaj der en Flok a dem van hier i Trell, aa di haaj faat dem affensieret baade Høns aa Enne, aa di haaj sku faat et Kal osse, hvo di saa haaj faat et fraa; natylevis haaj di stollen et aalsammel. Ve di no haaj faat aal de hie samlet sammel, saa vil di haa en Ægtvuhn aa kyer et te Fowlsang mej. Æ Sownfowd, P. Lomholt kom saa om te mi Faahr mæ en Sæddel, te vi skul kyer den hæ Ægttur, men vi skul baare kom mæ en Kasvuhn, vi behøwet hverken aa ta Fuer mæ te æ Hæst helle Mad te æ Kusk, faa æ Beføjreng kom strags hjem igjen, vi skul blot kyer te Fowlsang. — Mi Faahr kom saa ud te mæ aa saaj, te hie va kommen en Ægtsæddel, aa de va de bæst, a kom teen, a skul it længer end te Fowlsang, saa a behøwet it aa ta Foderaas mæ hverken te mæ sjel elle te æ Hæst.

A kom saa te Kyeren, aa vi kom snaae te Fowlsang. Men da vi kom die, saa kom di aa saaj, te a kun it kom hjem lig aa æ Stej, a kom te aa kyer en syk Mand, de haaj, te Koling. Naa ja, dæ va natylevis it nowed aa gyer, a maat jo saa te Koling; en Unneraaffisier sad op ve æ Si o mæ, aa den

syg han lo bagi. Men høe kuns no, da vi kom te Koling, saa bløw et sku var, faa saa fæk a ølle (11) Mand o, som a skul kyer te Haaesle (Haderslev) mæ.

A klawet mæ aa saaj, te a var it belauet aa saa lang en Tur, men æ Unneraafficier, han op i æ Vuhn „Vorwærts"! a maat teen, da hjælp sku ingen Snak. — Omsier kom vi saa te Haaesle, aa bløw aah mæ aal di syg. A haaj stokken en Daale i mi Vestlom, innen a kyer hjemfraa, aa no vil a haaj Low aa kjøb let te æ Hæst, men om a saa maat saa møj som gi dem et Støkke Brø, no haaj vi endda kyer æ hiele Daw snaar, de hjalp it, hvo møj a baj, vi skul teen øjeblekkele. Da vi saa kom te en Kru, de legge let før vi komme te Krestjansfelt fræ Haaesle aa, saa fek a da Low aa gi æ Hæst et Pa Støkke Brø, a kjøft ind i æ Kru; da var et Avten, aa a var kyer fraa Hjemmen føst aa æ Fordaw. Da æ Hæst haaj faat de hæ Brø aa let Vand, saa kom vi te Kyeren igjen, men ennen vi kom te Koling, va et bløwen om ve Minat, aa a va it regte kjæn i Koling degang, saa a tov fejl ad æ Vej, i Stej for aa kyer ud ad Nørreput, saa kyer a ad æ Stalgaer te; da vi kom let derop ad, saa kun a nok sie, te de va gal. „Vi æ kyer fejl", sejer a saa te æ Tyske. „Ja, saa skul a væn æ Vuhn aa kyer tebaag te den regte Vej". No æ de saa møj grau dyft nier te den hywe Si, nær en goer op ad æ Stalgaer te, men de kun a it si, faa de va hiel bælmørk. A skul jo saa te aa væn; a holdt øwe te den narhaand Si aa vil væn te den fraahaand, men den narhaand aa æ Hæst vil it regte go om, de va en lille rø jen, aa saa møj rej for æ Pisk; da den no it vil go om, faa den kun natylevis si de va dyb nier, saa ga a en lig et lille Smæk mæ

æ Pisk, saa sprang en tefram og lig nie o den hie Skroning; de føst a mærke de, saa sprang a for ud aa æ Vuhn te den fraahaand Si aa kom om foran æ Hæst, men æ Kasvuhn mæ æ Tysker o tremlet nier a den hæ Skroning aa øwer mod et Hus de nejenfor mæ et Slabaas, te de va da grov, aa die kom æ Vuhn te aa sto po æ Kjæp, aa æ Tysker sad i Klem nejenunne. Han skreg, te a skul kom aa hjælp ham; a læt saa ve æ Kas, men de føst, han kom saa lant ud, te han haaj æ Arm fri, troet han æ Sawl, aa ga mæ jen øwer æ Nak, aa de va dænename en værm. A slap øjeblekkele æ Kas aa sprang om foran æ Hæst. Han raaft saa igjen, te a skul hjælp ham ud: „Ja, nær han vil la vær aa slo", saaj a; „ja, a skul blot kom, han vil it slo". No, a hjalp ham saa ud. Men saa skul a skaf æ Vuhn op igjen. „De sto dænename it i mi Majt", saaj a. Æ Mand i æ Hus kom saa ud i æ baar Skjowt aa spur om, hva de hie va for et Spitakkel; a faatol ham, hujen de var va gawen te, aa ba ham, om han it vil hjælp wos aa fo æ Vuhn op igjen. Jow, de va han ville te. — Vi kom saa te Kyeren igjen, aa kom o æ ræt Vej; men hvæt Gang, de gjor unt i æ Tyske, hvo han va bløwen klemt, saa fæk a jen øwer æ Nak.

Vi kom saa te Fowlsang omsier, men da var æ Daw lig ve aa læt. De føst æ Tyske kun si æ Leje, saa saaj han, te a skul kyer øwe æ Grob aa tvær øwe no Klævverage lig hen te æ Leje. „Die kan a it kyer øwe", saaj a, „saa vælte vi igjen". Han begyndt aa tru, „om a vil kyer øwe"! A kyer saa øwe æ Grob, men saa vælt vi sku osse. Men da va æ Fyr paraat te aa spring aa, de føst æ Vuhn bagyndt aa hæll, aa mæ de sam løb han hen te æ

Leje; imel væn han sæ aa truj mæ hans Haahn ad mæ aa raaft, te a skul fo Lov aa blyw, a skul it kom hjem faa de føst. De vel a da prøw o, tent a, løb do kun. Æ Hæst va baade træt aa svolten, de begyndt aa rosk i dem a de hæ Klævve, di stod i, a lo dem ed, fod de va Rollehied øweraalt. A fek æ Vuhn rest op aa bløw saa stannen ve æ Hæst. Om en hal Times Ti, da æ Suel kom, begyndt et aa blyw Lyw hen i æ Leje, a kun si, te de gik jen ud aa ind i et Telt, a kun skjøn, te de va en Tjenne elle Oppasse. Ham gik a hen te aa faatol ham, hvolant a haad kyer, aa a maat endda it kom hjem, faade æ Unneraaffisier va bløwen vre o mæ øwe de hæ Vælten; om han da it kun skaf mæ Sæddel o, te a maat kyer hjem. A ga ham di sist Pæng, a haaj a den hæ Daale. Jow, han skul nok skaf mæ fri, no kun a baare vint, te æ Aaffisier, han va Oppasse for, kom op. De waar helle aalle læng, saa kom han mæ en Sæddel, te no var a fri, no kun a kuns kyer hjem.

Den anden Ægttur, a var ud o, var aa i 49. De var æ Daw før æ Slaw; da var der en hel Del Vuhn fraa Trell saaj i Ægt, aa de skull mød op i Isku (Egeskov). A fek Odder o, te a skull kyer for en Kaptejnsfru, aa baade æ Kaptejn aa æ Fru lo i Kotie ve Søren Jessens. A haalt saa i Søren Jessens Goer i Isku d. 5. Juli. Da de bløw Awten, gik aal æ Seldaatere te Ru. A fek Low te aa spænd æ Hæst fraa, men a skull blyw ve dem aa haal mæ paraat, saaen a kun spænd for, saa snaar de bløw faalangt, for æ Tyskere haaj mærket Uru aa var belawet aa, te di Dansk vil gjør Udfaald fra Frederis.

Naa, a haaj saa sponden æ Hæst fraa aa bonden dem te æ Bagsmæk aa æ Vuhn, faa ethvæt Haal i

æ Goer lo fuld a Sældaate, saa de va ingen Stejer, te a kun sæt dem ind; di stod no aa oed a no Klævve, a haaj mej te dem, aa a bløw standen ve dem. De va saa møj et dejlie Veje aa stel øwer-aalt; a haaj val standen en Timesti ve æ Hæst, saa kom der en Sældaat, de gik Brandvagt, hen te mæ aa saaj, te at behøwet it dier aa sto, a kun gaat leg mæ ind i æ Kwongwol ve æ Sældaate aa sow let, han skull nok si atter æ Hæst aa kall o mæ, hves de kom noed o. A loej mæ saa ind te æ Sældaatere, aa a haaj sowet nowed, men saa hen aa æ Nat bløw a vaagen ve, te de va en Hæst, dæ sto aa skronneret. A gik saa ud i æ Goer aa vil si atter æ Hæst, men da var den jen væk, aa den anden sto aa skronneret hen ve æ Vuhn. A gik saa uddenfor æ Goer for aa find den, de var kom-men løs. A fand en lig strags, den gik om i Søren Jessens Kaalhaw; a tow en, aa trot en ind te æ Vuhn aa band en ve den annen. Aa lig da a haaj faat en bonnen, hør a æ Klok ind i Søren Jessens Stow, den slow jet. No haaj a sowet, aa saa bløw a standen ve æ Hæst, men saa kun a hør, di begyndt aa skyd ind ve Frederis, aa de vaa aalle læng, saa kom der en Ordonans faaren ind i æ Goer aa raaft ve aal æ Vinnere: „Heraus! Heraus! Di Dænen aa di Sveden! Di røt o!“ (de danske og de svenske).

Æ Kæptejn haa it van aa æ Klæje, faa han kom lig mæ de sam ud o æ Trap aa raaft te mæ: „Anspant!“ A sat saa æ Hæst for æ Vuhn, aa de føst de va sponnen for, kom æ Kaptejns Fru aa sat sæ op i den bagge Aagstuel; a vil sed op i den forre, men die kom tow Tyskere, æ Kaptejns Tjenne aa jen te, di tow æ Tøm fraa mæ aa sprang

op i æ Aagstuel, saa maat a krawl op bagi. Mæ de sam kyer di, aa de gik rask, aal hva æ Hæst kun traw. No var æ Slaw i fuld Gang. Da vi kom ud te gammel Kolingvej, saa fulle di den; no kun vi hør, hudden di skød aa raaft ind atte Frederis teen, aa de stod et hiel Lysenskjær ud øwer æ Mark, saan skød di. De vaar it læng, saa kom vi te nowe Tyskere, de va ve aa go tebaag, saa haalt vi aa spur, hudden de gik, men aalsammel svaar di, te di Dænen aa di Sveden di røt o, aa di bløw ve aa røk o! Saa kyer di raskere enno, somti va vi saa nær, te vi kun hør æ Kulle fløjt. Ennelle kom vi te æ Landvej ve Gudsø, den fulle vi saa te Koling. Da vi kom die, kun æ Hæst it længe, æ hvide Skum løb a dem. Saa ga di mæ æ Tøm aa saaj, te a skull gi æ Hæst Vand. „De tør a it", saaj a, „saa blywe di sygh". De hjalp it, a skul gi dem Vand; a trot saa æ Hæst hen te et Vandtrow, aa di va sku tøste, de føst di so æ Vand, saa faar di te aa drek. A va saa faasegte aa jav mi Haaend i æ Mond o dem faa hvæ Mofuld, di tow, endda bløw di faafangen beggi tow saa di sto, lig te di rest. Om let kom æ Tjenne, te no skull a ha for igjen; „de kan a it", sejer a saa, „faa æ Hæst æ bløwen sygh, di æ bløwen faafangen". Saa hent di en Dyrlæge, han skull si æ Hæst, om di fejlet nowed. Han saaj straks, te dem kun vi it kyer mej. Men i en Faart fek di fat i et Par anne Hæst aa spændt dem for mi Vuhn, aa saa kyer di vie væk.

Dæ stod a mæ mi sygh Hæst, a vest it regte, hva a skull gyer. A va it regte kjæn i Koling, a haaj kun van dæ jen Gang før, de va mæ et Læs Hawe, vi haaj soll te en Kjøbmand derud. A kan it how no, hva han hed, men a kom da i Tanker

om aa træk æ Hæst hen i hans Goer, aa de var aalt de, te a fæk dem dæhen, isæe den jen a dem, den va da saa møj faafangen.

A faatall æ Kjøbmand hudden de va gawen mæ aa ba, om a it kun fo Plads te di hæ tow Hæst, indte di kom dem. „Jow!“ saaj han, „kun a sjel find en Plads te dem, saa maat a gaat blyw, men han vest ingen Plads“; faa no mylret æ Tyskere ind øweraalt i Koling, saa aal æ Goer va fuld, aa di bløw ve aa kom, baade kyerind aa riend. No, a trot saa let omkring i æ Goer mæ æ Hæst for aa find en Plads te dem. Æ Kjøbmand haaj Temmehandel, aa om i æ Baggoer die var aal æ Temme. Die fek a æ Hæst trot ind imel tow Stable Brede aa fek no Fjæl sat for dem, saaen ingen kun si dem, aa saa fek a fat i et Laadjan aa fek dem ladt, de hjapl o dem, æ Resten gik knap øwe, aa di begyndt aa kom dem, o anden Daw va di snaae hiel rask igjen.

Men da æ Hæst va rask, kun a diefor it kom hjem, faa æ Tyskere va bløwen leggend' i Koling, skjønt di fliest aa dem va drowen længer Sønder o, aa dje Forpostkied sto fraa Gudsø øwe Viw aa Højen ind te Vejl'. A va rej æ Tyskere skull taa æ Hæst, no di va bløwen rask, a passet o aa haal gaat lot te faa dem, a tur aalle go te dem, naa de va nowe i æ Baggoer, faa di it skull faa dem aa sie. A snakket mæ æ Kjøbmand om, hva a skull gyer. Pæng haaj a ingen aa, aa hjem kun a it kom. A va jo nøj te blyw, hvo a var, saaj han, han skull gi mæ Kosten, aa hjælp mæ mæ let te æ Hæst; a kun saa hjælp ham mæ hans Hø, faa han haaj Landeri, aa de va lig i æ Høslæt, aa hans ejen Kaal var it hjem, han va aa i Ægt. No, a baade

slow aa rew hans Hø, aa dæ gik en fjowten Daw. Saa en Daw a gik o æ Gaad træffer a o en Mand fraa Svinholt i Skærup Sogn, de va Svigefar te Skolelærer Barsø i Trell*), ham kjæn a, faa vi haaj vaa te Basselgill sammel ve Barsøs. A goer hen aa hilser aa ham, aa da han høre, hvofaa a gik der i Koling, saa seje han: „De kun vær, a kun hjælp dæ hjem. A æ herud i Daw mæ et Læs Torre, aa a haar Passierseddel. No ska do laan et Par Hammel ve æ Kjøbmand aa et Støkke Reb, saa binne vi æ Hammel i æ Forænd' a mi Vuhnstjaet aa sætter aal æ fie Hæst faa mi Vuhn, saa vel vi prøw aa kyer hjem aa mi Seddel beggi tow." Ja, de va a gaat mej o. Vi kjør ud a Koling mæ fie Hæst for æ Vuhn, aa vi kom gaat te Svinholt, faa æ Tyskere so vi slæt it noed te, aa de va it saa sær, faa den sam Daw haad di trot dje Forpostkied fraa Højen aa længe ind atte Frederis teen, saa no stod en fraa Andkærland øwe Gaweslund av Gaasle te Lillestraand (Randsfjord). Saa va a lig vidt mæ aa kom hjem, a maat blyw i Svinholt. A va møj kyw o, aa go die, aa om en trej Daw, saa gik a en Attemedda ud te Vejl' Fjøwe, for aa sie, om æ Tyskeres Forpaaste sto hiel nie te æ Straahn, faa hves it di gjor de, saa ment a, om a it kun kóm den Vej, udenom Mørkholt, faabi Hvidbjerre aa te Høll. A gik æ hiele Vej langs æ Straahn udden aa træf o no Forposte. Da a kom te Høll, traf a en Fisker, Niels Hvidbjerre, han saaj, te a Forpaastkied gik it længer end te Gaasle Kjerk, men hver Tim kom der en Husarpatrolle riend fraa Gaasle aa nier te hvor di kjør øwer æ Lild-

*) Jens Petersen Barsøe, gift 1839 med Ane Katrine Fred. Olesen, Datter af Gaardejer *Ole Pedersen* i Svinholt.

straahn ve Høllsgoer, hvor no æ Vej goer. Men æ Husare rej it hiel ud te æ Vand hvæt Gang. A skull baare kom mæ mi Hæst aa saa blyw hollen unner Hvidbjerre, indte han ga Tejn te mæ, te a kun kom øwe. De lidt a o, aa a gik saa te Svinholt atter æ Hæst; aa Kl. 2 om Natten stod a saa op aa rej mæ æ Hæst, aa i æ Muenstoend haalt a mæ dem onne Hvidbjerre. De vaar aalle læng, saa kom æ Fisker aa saaj, te no haaj æ Husarpatrolle ligh van de, no kun a kuns ri øwe, a skull sæt atter æ Krings Høll onne Isku Land. A rej saa ud i æ Vand, æ Hæst kun bunnet æ hiele Vej, undtawen ligh i æ Svingstej, hvor æ Strøm fraa Lildstraahn goer ud, dæ svemt di øwe, men de va kun nowe fo Favn. A kom gaat øwe aa rej saa atte Trell teen. Da a kom op te Bøsku (Bøgeskov), saa kun a sie den næst Patrolle kom riend nie mod Høllsgoer, men da var a i Sikkehied.

Di bløw glaad hjem, da di so mæ aa æ Hæst igjen, faa vi haaj jo van væk i øwe fjovten Daw, udden a di vest, hvo vi var.

Æ Vuhn fek vi føst laant ud o æ Atteroer, da kom de Baaj te wos, te den sto ud i Jorrup (Jordrup).

Egeskov Skole 1924.

S. P. N. Sejr.